Темірбек Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясың

«8D02108 – Сәндік өнер» білім беру бағдарламасының докторанты Назаров Ағабек Женісбекұлы орындаған «Арал маңы ортағасырлық қоныстарының сәндік архетиптік үлгілерінің классификациясы: ою-өрнек терінің символдық мәні мен мәдени контексттері» атты диссертациялық жұмысқа археолог-маманның пікір

ПІКІРІ

1. Зерттеудің өзектілігі мен археологиялық-историографиялық маңызы Арал-Сырдарья бассейні-сақ, ғұн, жетіасар мәдениеттері мен кейінгі ортағасырлық оғыз-қыпшақ мемлекеттерінің өркениетті даму ошағы болған бірегей тарихи-археологиялық аймақ. Осы өңірдегі тұрақты және маусымдық археологиялық қазба жұмыстары кезінде табылатын керамика бұйымдары, мүсіншелер, сәулет ескерткіштерінің ою-өрнек мотивтері - халықтың мыңжылдық даму жолы мен тарихи сабақтастығының негізгі материалық айғағы болып табылады. Бұған дейінгі дәстүрлі археологиялық зерттеулерде орнаментика көбіне табылған артефактілердің хронологиялық жасын анықтауға арналған қосымша стилистикалық сипаттама ретінде ғана қарастырылып келді. Ал ұсынылып отырған диссертациялық жұмыста автор археологиялық материалдарды терең құрылымдық-семиотикалық талдау нысанына айналдырған. Диссертант көне археологиялық артефактілердегі өрнектер мен кейінгі этнографиялық мұра арасындағы генетикалық байланысты сараптай отырып, аймақтың біртұтас «мәдениет кодының» сабақтастығын ғылыми тұрғыдан дәлелдей алған. Бұл — отандық археология мен заттық мәдениет тарихын зерттеудегі өте өзекті және жаңашыл бағыт.

2. Зерттеудің әдіснамасы мен цифрлық жаңалығы Археолог-зерттеуші ретінде бұл диссертациялық жұмыстан ғылыми мен әдістемелік тұрғыдан мынадай басты артықшылықтарды бөліп көрсетуге болады:

Историзм және Стратиграфия принципі: Жұмыста Сыр бойының ортағасырлық сәулет кешендері (Жетіасар, Жанкент, Қорқыт ата кешені т.б.) мен сақ-оғыз заманының керамикалық фрагменттеріндегі өрнектердің қабаттары жүйелі түрде талданған. Исламға дейінгі зооморфтық праформалардың исламдық геометриялық және өсімдікті канондарға ауысу, бейімделу заңдылықтары ғылыми негізделген.

Заманауи цифрлық қайта құру әдістері Археологияда ғасырлар бойы топырақ астында жатып, мүжілген, сынған немесе фрагментарлы түрде сақталған өрнектерді дәл қалпына келтіру — күрделі мәселе. Автордың фотограмметриялық сканерлеу және 3D-модельдеу (reconstruction) әдістерін қолдануы артефактідегі өрнектің бедерін, микро-архитектоникасын және бастапқы геометриялық матрицасын 100% дәлдікпен реставрациялауға мүмкіндік берген.

3. Практикалық маңызы мен археологиялық-мұражайлық қолданысы

Диссертациялық жұмыста ұсынылған нәтижелер мен цифрлық әдістемелік модельдер тек академизммен шектелмейді, олардың қолданбалы маңызы өте жоғары:

Археологиялық артефактілерді атрибуциялауда: Мұражай қорларындағы немесе жаңадан табылған белгісіз фрагменттердің мерзімі мен аймақтық тиесілілігін өрнектердің цифрлық коды арқылы жедел анықтауға;

Археологиялық реставрация мен консервацияда: Түпнұсқасы бұзылған жәдігерлердің өрнектік бөліктерін 3D-модельдеу арқылы ғылыми тұрғыдан физикалық және виртуальды реставрациялауға;

Мұражайлық экспозицияларда: Сақ, ғұн, ортағасырлық Арал өңірінің жәдігерлерін заманауи интерактивті 3D-голограммалар мен иммерсивті визуалды концепттер түрінде көрерменге ұсынуға толық мүмкіндік береді.

4. Ескертпелер мен ұсыныстар

Жұмыстың жоғары ғылыми деңгейін атап өте отырып, болашақта зерттеуді одан әрі дамыту үшін мынадай ғылыми ұсынысты білдіремін: Болашақта әзірленген цифрлық өрнектер базасын Арал өңірімен шектемей, Қазақстанның археологиялық орнаментикалық жинақтарымен салыстырмалы-типологиялық цифрлық картасын (GIS-картасын) жасау жұмысын жалғастырса дұрыс болар еді деп есептеймін.

5. Қорытынды

Сонымен, **Назаров Ағабектің** диссертациялық жұмысы — бұл археология, өнертану және цифрлық гуманитаристика (Digital Humanities) ғылымдарының тоғысында орындалған, теориялық негізділігі жоғары, өзіндік жаңашылдығы бар аяқталған іргелі ғылыми-зерттеу еңбегі. Жұмыс PhD философия докторы дәрежесін алу үшін қойылатын барлық талаптарына толықтай сай келеді.

Диссертация авторы тиісті мамандық бойынша **философия докторы (PhD)** ғылыми дәрежесін алуға толықтай лайықты деп есептеймін.

Пікір беруші:

Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология

институтының бас ғылыми қызметкері,

тарих ғылымдарының кандидаты Ж. Құрманқұлов

Email: kurmankulov@gmail.com

ЗАВЕРЯЮ
ИНСПЕКТОР ОТДЕЛА КАДРОВ
ИНСТИТУТА АРХЕОЛОГИИ
ИМ. А.Х. МАРГУЛАНА

КАДР